

Peygamberlerin İman Etmeden Ölen Akrabaları ile İlgili Âyetlere Dair Mülâhazalar

Considerations Regarding the Verses Concerning the Relatives of Prophets Who Died as Unbelievers

Cumhur DEMİREL

Vaiz, Diyanet İşleri Başkanlığı
Preacher, Presidency of Religious Affairs
İstanbul, Turkey

cumhurdemirel@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3144-040X>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi/ Received: 18 Ocak / January 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 14 Nisan / April 2022

Yayın Tarihi / Published: 15 Haziran / June 2022

Sayı / Issue: 28 Sayfa / Pages: 76-98

Atıf / Cite as: Demirel, Cumhur. "Peygamberlerin İman Etmeden Ölen Akrabaları ile İlgili Âyetlere Dair Mülâhazalar [Considerations Regarding the Verses Concerning the Relatives of Prophets Who Died as Unbelievers]". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi – Şırnak University Journal of Divinity Faculty* 28 (June 2022), 76-98. <https://doi.org/10.35415/sirnakifd.1059815>

Etik Beyanı / Ethics Declaration: Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine riayet edilmiştir. Makale etik izin gerektirmeyen bir çalışma olup en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir./ In this article, the principles of scientific research and publication ethics are respected. The article is a study that does not require ethical permission. It has been reviewed by at least two referees and was confirmed that it did not contain plagiarism.

Copyright © Published by Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Şırnak, Türkiye (Şırnak University, Faculty of Divinity, Şırnak, 73000 Turkey).

Özet

Peygamberler her konuda olduğu gibi akrabalık ilişkilerinde de birer numunedirler. Kur'ân'da, onlar ve yakınları arasında cereyan eden birçok hadise anlatılmaktadır. Hz. Yusuf ve kardeşlerinin başlarından geçenler; Hz. Musa ve kardeşi Hz. Harun'un tebliğ sürecindeki dayanışması; Hz. Lokman'ın oğluna tavsiyeleri; Hz. Muhammed ve eşleriyle ilgili meseleler bu anlatımlar arasındadır. Hz. Nûh'un ev halkı arasında da müşriklerle aynı safta yer alanlar olmuştur. Onlardan biri eşidir. Kur'ân Hz. Nûh'un eşini" hain olarak nitelemiştir. Bunun sebebi onun ahlakî bir zaafı bulunması değildir. O, bir müşriktir ve Hz. Nûh'u delilikle itham etmek suretiyle insanların gözünden düşürmeye çalışmıştır. Dolayısıyla o, eşine din hususunda hainlik etmiş ve ihanetinin bedelini cehennemlik olmakla ödemiştir. Hz. Nûh'un ev halkından olan bir diğer müşrik ise oğludur. Hz. Nûh, iman edenleri gemiye aldıktan sonra, oğlu gemiye binmemekte ısrar etmiştir. O, babasının "Ey yavrucuğum, bizimle beraber gemiye bin, kâfirlerle beraber olma" hitabına "Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım" diyerek karşılık vermiştir. Babasının ona son ikazı "Bugün Allah'ın esirgelediği hariç, onun hükmünden koruyacak hiçbir şey yoktur" sözü olmuş, nihayet oğulla baba arasına bir dalga girmiş ve oğul boğulanlardan olmuştur. Hz. İbrahim'i şirke karşı giriştiği mücadeleden alıkoymaya çalışanlar arasında da en yakınlarından biri vardır. Bu kişi, onun babasıdır. Hz. Lût'a ihanet eden eşi de sapkın kavimle birlikte helak edilmiştir. Peygamberler silsilesinin son halkası Hz. Muhammed, akrabalarının imanla şereflenmesi için hususi bir çaba göstermiştir. Buna rağmen en yakınlarından bazıları bu şereften mahrum bir vaziyette ölmüşlerdir. Kur'ân Hz. Muhammed'e, en yakın hısımlarını uyarmasını emir buyurmuştur. O, bu emri alır almaz Safa Tepesi'ne çıkıp Kureyş boylarına seslenmiş, onlara bazı ikazlarda bulunmuştur. O gün onu bizzat dinleyenler arasında bulunan amcası Ebû Leheb yeğeninin söylediklerini işitince ona, hoş olmayan bazı sözler söylemiştir. Tebbet Sûresi bu hadise üzerine nazil olmuştur. Sûrede Ebû Leheb'in ve Müslümanlara eziyet vermek için onların gelip geçtikleri yollara dikenler bırakmasıyla tanınan eşi Ümmü Cemil'in ahirette görecekları muameleden bahsedilmektedir. Ebû Leheb'in oğullarından biri olan Utbe de hakkında âyet nazil olan müşriklerdendir. Kur'ân, önceden mümin iken daha sonra "Necm Sûresi dışında Kur'ân'ın tümüne iman ettim" diyerek irtidat eden Utbe için "Kahrolası o insan" ifadesini kullanmıştır. Hz. Muhammed'in hayatında bir diğer amcası olan Ebû Tâlib'in özel bir yeri vardır. Ebû Tâlib İslâm'ın yayılmasını engellemek isteyen yakınlarının kışkırtmalarına rağmen yeğenine daima arka çıkmıştır. Hz. Peygamber, onun hidayete ermesi için özel bir gayret göstermiştir. Bu husustaki yoğun çabası sebebiyle o, "Sen, sevdiğini doğru yola erdirmemezsin, ama Allah, dilediğini doğru yola erdirtir" hitabına muhatap olmuştur. "Cehennem ashâbı oldukları meydana çıktıktan sonra, akraba bile olsalar, müşrikler için mağfiret dilemek peygambere ve müminlere yaraşmaz." âyeti de Hz. Peygamber'in Ebû Tâlib'e Allah yasaklamadıkça onun için mağfiret dilemeye devam edeceğini taahhüt etmesi üzerine nazil olmuştur. Bu çalışmada, peygamberlerin iman etmeden ölen yakınlarından bahseden âyetlerin tespiti ve âlimlerin bu âyetlere dair mülâhazalarının ortaya koyulması hedeflenmektedir. Araştırma müminlere, inkârcı yakınlarıyla münasebetlerinde rehberlik etme iddiasında olması hasebiyle önem arz etmektedir. Araştırmada öncelikli olarak Kur'ân eksenli bir okuma yapılacak, ilgili ayetler belirlenip sınıflandırılacak ve incelenecektir. Ardından, konuyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkisi olan literatür taranacaktır. Araştırmanın temel kaynakları arasında tefsirlerin öne çıkarılması planlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân, Âyet, Peygamber, İman, Akraba.

Abstract

Prophets are examples in kinship relations as well as in every other subject. Many incidents that occurred between them and their relatives are represented in the Quran. The experiences between Prophet Joseph and his brothers; the cooperation between Prophet Moses and his brother Prophet Harun in the process of apostolizing; Prophet Lokman's advice to his son; the issues between Prophet Muhammad and his wives are among these expressions. There were also those who were on the polytheists' side in Noah's household. One of them was his wife. The Quran describes Noah's wife as a traitor. This is not because she had a moral weakness. She was a polytheist and she tried to discredit Noah by means of accusing him of insanity. Therefore, she betrayed her husband in a religious aspect and paid the price of her betrayal by deserving hell. Another polytheist from Noah's household was his son. Noah's son insisted on not boarding the ship after he took the believers aboard. When Noah exclaimed "Oh my son, get on the ship with us, do not be with the heretics", he replied; "I will take shelter in a mountain that will protect me from water". His father's last warning to him was "Today there is nothing to protect you from the judgment of God, except for what He has spared", finally, a wave broke out between the son and the father, and the son was one of those who drowned. Prophet Abraham's father was among those who tried to prevent him from fighting against polytheism. Prophet Lut's wife, who betrayed him, also perished with the deviant tribe. Prophet Muhammad, the last link of the prophet chain, made a special effort for his relatives to honor them with faith. However, some of his closest ones died being deprived of this honor. The Quran ordered the Prophet Muhammad to warn his closest relatives. As soon as he received that order, he went up the Safa hill and addressed the Quraysh tribes and warned them. His uncle Abu Lahab, who was among those who listened to him that day, said some unpleasant words to him. The Surah Tebbet was descended upon this incident. The treatment which Abu Lahab and his wife Ummu Jamil, who was known for leaving thorns on the roads the Muslims passed to cause them trouble, would face in the afterlife has been mentioned in the surah. One of Abu Lahab's sons, Utba, about whom the verse was revealed, was also one of the polytheists. The Quran used the expression "Cursed that person" for Utba, who was a believer in the past, but later abandoned the religion by saying "I believed in all of the Quran except the Surah An-Najm". Abu Talib, another uncle of Prophet Muhammad, had a special place in his life. Abu Talib always supported his nephew, despite the provocations of his relatives who wanted to prevent the spread of Islam. The Prophet made a special effort for him to find the true path. Because of his vigorous efforts in this matter, the verse "You do not guide whom you like, but God guides whom he wills" was revealed. The verse "It is not for the Prophet and those who have believed to ask for forgiveness for the polytheists, even though they were relatives, after it has become clear to them that they are the companions of hell" was revealed upon the commitment which the Prophet gave to Abu Talib about he would continue to invoke for forgiveness for him unless God prohibited him from doing so. This study aims to determine the verses that mention the relatives of Prophets who died as unbelievers and to reveal the ideas of the scholars regarding these verses. The study is important as it claims to guide the Muslims in their relations with their relatives who deny the revelations. In the study, first, a Qur'an-oriented reading will be made and then the relevant verses will be determined, classified, and examined. Then, the literature which is directly or indirectly related to the subject will be reviewed. It is planned to put forward tafsirs among the main sources of the study.

Keywords: Tafsir, Quran, Verse, Prophet, Faith, Relatives.

Giriş

İnsan, toplum içerisinde yaşamaya meyyal bir varlıktır. Onu sosyal bir çevre edinmeye sevk eden birçok sebep vardır. Bu sebeplerin başında psikolojik gereksinimler gelmektedir. İnsanın ruhî ihtiyaçlarını karşılayabileceği en temel sosyal müessese ailedir. Aile, bireyler arasındaki maddi manevi birçok paylaşımın gerçekleşme mekânıdır. O, İslam dininin kurmayı hedeflediği ideal toplumun da nüvesini oluşturmaktadır. Zira kişiliğin şekillenmesine, güzel davranışların alışkanlık haline getirilmesine en büyük katkıyı aile sunar.

Peygamberler her konuda olduğu gibi ailevi ilişkiler hususunda da birer numunedirler. Kur'ân'da, onlar ve aileleriyle ilgili birçok anlatım yer almaktadır. Hz. Yusuf ve kardeşleri arasında cereyan eden hadiseler; Hz. Musa ve kardeşi Hz. Harun'un tebliğ sürecindeki dayanışması; Hz. Lokman'ın oğluna tavsiyeleri; Hz. Muhammed ve eşleriyle ilgili meseleler bu anlatımlardan bazılarıdır. Söz konusu anlatımlardan bir kısmı ise bazı peygamberler ve onların iman nimetinden mahrum bir şekilde ömrünü tamamlayan yakınlarından bahsetmektedir. Bu nevi anlatımların yer aldığı âyetlerden bazıları, peygamberler ve inkâr batağına saplanmış yakınları arasında geçen diyalogları ihtiva etmektedir. Diğer bir kısım âyetin konuyla irtibatı ise nüzul sebepleri vesilesiyle kurulabilmektedir.

Bu araştırmada peygamberler ve iman etmeden ölen yakınları arasındaki ilişkilerden hareketle "Bir müminin kendisiyle aynı inanca mensup olmayan yakınlarıyla münasebetleri nasıl olmalıdır?" sorusuna cevap vermeye çalışılacaktır. Bu konuda daha önce yapılmış çalışmaların ekseriyetle sırf Hz. Nûh, eşi ve oğluyla ilgili âyetlere odaklandıkları,¹ dolayısıyla yeterince kapsayıcı olmadıkları görülmüştür. Konunun tüm peygamberler bazında ele alınmasının daha net sonuçlar elde etmeye imkân tanıyacağı düşünülmektedir.

1. Hz. Nûh, Eşi ve Oğlu

Yeryüzü halkının tamamına gönderilen ilk resul olan Hz. Nûh² dokuz yüz elli sene iç içe yaşadığı insanları³ şirkten arındırmak için büyük çaba sarf etmiştir. Müşriklerin Hz.

¹ Şeyh Ahmet Kamil Hazari, "Hz. Nuh'un (a.s.) Oğlu", çev. Mehmet Çiftçi, *Diyanet İlmî Dergi*, 16/3 (1977): 188-192; Ramazan Şahan, "Hz. Nûh Kıssası Bağlamında Ailevi İlişkiler", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/33 (2014): 215-248; Huriye Martı-Abdurrahman Han, "Hz. Nuh'un Hayatı Ekseninde "Aile Olmak" Üzerine Yeniden Düşünmek", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/9 (2016): 97-105.

² Ebü'l-Fidâ İsmail bin Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, (yy.: Dâr'u Hicr, 1997), 1/237, 238.

³ el-Ankebût, 29/14.

Nûh'un uyarılarına tahammül etmeyip tebliğine kulaklarını tıkamaları üzerine⁴ ondan bir gemi yapması istenmiştir. Geminin inşa sürecinde muhataplarının sözlü saldırılarına maruz kalan Hz. Nûh onları uyarmayı sürdürmüştür. Nihayet ilahi buyruk gelmiş, ondan, her canlı türünden birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanlar hariç ailesini ve müminleri gemiye bindirmesi istenmiştir.⁵ Derken müthiş bir tufan çıkmış, gemi dağlar gibi dalgalar içinde yol almaya başlamıştır.⁶ Suların çekilmesinin ardından gemi bir dağ üzerine oturmuş,⁷ Hz. Nûh ve beraberindekiler kurtulmuşlardır.⁸

Hz. Nûh, tufan öncesinde Allah'a, her ikisi de mümin olan anne ve babasının⁹ bağışlanması için dua etmiştir. O, duasına, evine inanmış olarak girenleri ve inanan tüm erkeklerle kadınları da dâhil etmiştir.¹⁰ Ayrıca o, Allah'tan yeryüzünde kâfirlerden dönüp dolaşan hiç kimse bırakmamasını talep etmiş,¹¹ bu talebinin gerekçesini ise şöyle açıklamıştır: "*Şayet sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar, ahlaksız ve inkârcıdan başka evlât doğurmazlar.*"¹²

Hz. Nûh'un ev halkı arasında da müşriklerle aynı safta yer alanlar olmuştur. Onlardan biri, bir rivayete göre ismi "Vâile" olan eşidir.¹³ Kur'ân Hz. Nûh'un eşini hain olarak nitelemiştir.¹⁴ Bunun sebebi onun ahlaki bir zaafı bulunması değildir. Müfessirler ne onun ne de diğer peygamberlerin eşlerinden birinin herhangi bir hayâsızlık işlemediği hususunda müttefiktirler. O bir müşriktir ve Hz. Nûh'u delilikle itham etmek suretiyle insanların gözünden düşürmeye çalışmıştır. Dolayısıyla o, eşine din hususunda hainlik etmiş¹⁵ ve ihanetinin bedelini cehennemlik olmakla ödemiştir.¹⁶

Hz. Nûh'un ev halkından olan bir diğer müşrik¹⁷ ise oğludur. Hz. Nûh, iman edenleri gemiye aldıktan sonra, oğlu gemiye binmemekte ısrar etmiştir. O, babasının "*Evladım, bizle beraber gemiye bin, kâfirlerle beraber kalma*" hitabına sudan korunmak amacıyla bir dağa

---

⁴ Hûd 11/25, 26, 28-32.

⁵ Hûd 11/37-40.

⁶ Hûd 11/42.

⁷ Hûd 11/44.

⁸ Hûd 11/48.

⁹ Fahreddin Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981), 30/146.

¹⁰ Nûh 71/28.

¹¹ Nûh 71/26.

¹² Nûh 71/27.

¹³ Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Türkî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2006), 21/103.

¹⁴ et-Tahrîm 66/10.

¹⁵ Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 21/103.

¹⁶ et-Tahrîm 66/10.

¹⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb* 18/3.

sığınacağını söyleyerek mukabelede bulunmuştur. Babasının ona son ikazı “*Bugün Allah’ın hükmünden O’nun merhamet ettikleri hariç kurtulacak yoktur*” sözü olmuş, nihayet oğulla baba arasına bir dalga girmiş ve oğul boğulanlardan olmuştur.¹⁸ Hz. Nûh, oğlunun helak edilmesinin hikmetini öğrenmek maksadıyla Allah’a, “*Rabbim, şüphesiz ki oğlum ailemdendi. Senin vaadin haktır. Ve sen hâkimlerin hâkimisin*”¹⁹ şeklinde yakarmıştır. O, bu sözü oğlunun bağışlanması ümidiyle söylemiştir.²⁰ Hz. Nûh’un talebi, cevabını, “*O senin ailenden değildir. Zira o, sâlih olmayan bir iş işlemiştir. Öyleyse hakkında kesin bilgiye sahip olmadığın bir şeyi benden isteme. Cahillerden olmayasın diye sana öğüt veriyorum*”²¹ hitabı ilahisiyle bulmuştur. Bu hitap, nesep yakınlığına değil din yakınlığına bakılması gerektiğine delâlet etmektedir. Hz. Nûh ile oğlu arasında nesep yakınlığının en güçlü bir şekilde tahakkuk etmiş olmasına rağmen din yakınlığı bulunmadığı için “*O, katiyen senin ailenden değildir*” şeklinde gayet belîğ bir tarzda aralarında herhangi bir yakınlık bulunmadığı beyan buyrulmuştur.²² Hz. Nûh’un önce inkârcıların helakini talep edip, ardından onlardan birinin kurtarılmasını istemiş olmasından hareketle, onun bu sözü söylediği esnada oğlunun mümin olduğunu zannettiği söylenmiştir.²³ Hz. Nûh mezkûr hitabı işittiğinde pişmanlık duyarak uzunca bir müddet gözyaşı dökmüş,²⁴ iç yüzünü bilmediği bir şeyi istemekten Allah’a sığınmış ve ondan af dilemiştir.²⁵ Yukarıdaki meallerde “aile” kelimesiyle karşılamaya çalıştığımız “ehl” lafzı soy, din, sanat, ev, şehir gibi unsurların bir araya getirdiği toplulukları ifade etmekle birlikte asıl itibariyle bir kişinin ehli, bir hanede onunla birlikte yaşayanlardır. Ancak Nûh kıssasında, iman bağı devreye girmiş ve sadece müminler “ehl” kabul edilmiştir. Bu, imanun soy bakımından uzak olanları ehl kıldığı, küfrün ise yakın aile fertlerini bile uzak kıldığı anlamına gelmektedir.²⁶

2. Hz. İbrahim ve Âzer

Hz. İbrahim risaleti boyunca çeşitli imtihanlarla sınanmış ve tüm bu imtihanlardan yüzünün akıyla çıkmıştır.²⁷ Kur’ân, “Allah’ın dostu” olarak nitelediği bu mümtaz zatı²⁸ ve

¹⁸ Hûd 11/42, 43.

¹⁹ Hûd 11/45.

²⁰ Tâhir b. Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr* (Tunus: Dâru’t-Tunûsiyye, 1984), 12/83.

²¹ Hûd 11/46.

²² Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb*, 18/3.

²³ Kurtubî, *el-Câmi’ li ahkâmi’l-Kur’ân*, 11/133.

²⁴ Şihâbüddîn Mahmûd el-Âlûsî, *Rûhu’l-meânî* (Beyrut: Dâr-u İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, ts.), 12/71.

²⁵ Hûd 11/47.

²⁶ Şahan, “Hz. Nûh Kıssası Bağlamında Ailevi İlişkiler”, 216, 218.

²⁷ el-Bakara 2/124.

onunla aynı akide üzere olanları “hanîf” olarak tavsif etmiştir.²⁹ Bu kelime Yahudi, Hıristiyan ve müşrik olmayıp İslam ve şeriatı üzere istikamet sahibi olmayı ifade etmektedir.³⁰ Kur’ân’ın yumuşak huylu, duygulu ve Allah’a gönülden yönelen bir kul olan³¹ Hz. İbrahim’e verdiği payelerden bir diğeri ise “tek başına bir ümmet olma” vasfıdır.³² Onun Kâbe’nin yanı başında bulunan makamı da müminler için namazgâh kılınmıştır.³³

Kur’ân, nüzul sürecinde Mekke’de ikamet eden müşriklere yaşadıkları şehrin meskûn bir bölge olmasına vesile olan ataları Hz. İbrahim’in de³⁴ orada putlara tapınılmasına razı olmadığını hatırlatmıştır.³⁵ Hz. İbrahim’in vahiy vesilesiyle, kendisinden asırlar sonra yaşayan akrabalarına ulaşan ifadeleri onun en büyük hassasiyetinin tevhit olduğunu göstermektedir.

Neseb âlimlerinden birçoğu Hz. İbrahim’in babasının isminin “Târeh” olduğunu söylemişlerdir. “Âzer” kelimesinin ise bir put ismi olduğu ifade edilmiş, Âzer’in bu puta hizmetinden dolayı bu isimle anılmış olabileceği iddia edilmiştir.³⁶ Malum lafzın “sakat”, “topal” gibi anlamlar ihtiva ediyor olmasına binaen Âzer’in çarpık inancından dolayı böyle isimlendirilmiş olabileceği ihtimali üzerinde de durulmuştur.³⁷ Nesebçilerin onun isminin “Târeh” olduğu yönündeki ittifakının onların birbirlerini taklit etmeleri suretiyle oluştuğu, dolayısıyla iddialarının zayıf olduğu söylenmiştir. Âyetin zahirinin delalet ettiği mananın, yani Hz. İbrahim’in babasının isminin “Âzer” olduğunun doğruluğuna dair en kuvvetli delilin Yahudi, Hıristiyan ve müşriklerin Hz. Muhammed’i yalanlama ve ona karşı öfkelerini ortaya koymada son derece hırslı olmalarına rağmen bu hususta onu yalanlamamaları olduğu düşünülmüştür. Âzer’le ilgili diğer bir iddia ise onun Hz. İbrahim’in amcası olduğu yönündedir. Bazen amcaya da “baba” denilebileceği düşüncesi üzerine bina edilen bu iddia Kur’ân’la da desteklenmeye çalışılmıştır.³⁸ Bu iddianın ortaya atılma sebebi Hz.

---

²⁸ en-Nisâ 4/125

²⁹ Âl-i İmran 3/67, 95.

³⁰ Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Câmiu’l-beyan an te’vil-i âyi’l-Kur’ân*, thk. Abdullah b. Abdu’l-Muhsin et-Türkî, (Kâhire: Dâru’l-Hicr, 2001), 5/588.

³¹ Hûd 11/75.

³² en-Nahl 16/120.

³³ el-Bakara 2/125.

³⁴ İbrâhim 14/37.

³⁵ İbrâhim 14/35.

³⁶ Ebü’l-Fidâ İsmail b. Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-azîm*, (Kâhire: Müessesetü Kurtuba, 2000), 6/93, 94.

³⁷ Taberî, *Câmiu’l-beyan*, 9/344.

³⁸ Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, 13/39, 40. Söz konusu iddia Bakara sûresinin 133. âyetiyle desteklenmeye çalışılmıştır. Ayette Hz. İsmail, Hz. Yakub’un amcası olduğu halde “eb” kelimesiyle nitelendirilmiştir.

Peygamber'in tüm ecdadının temiz insanlar olduğu yönündeki bir rivayettir.³⁹ Rivayete binaen, inkârcı olarak ölmüş olmasından hareketle Âzer'in Hz. Muhammed'in ceddinden olamayacağı, dolayısıyla da onun Hz. İbrahim'in babası olmadığı öne sürülmüştür. Âzer'den bahseden âyetlerde "eb" lafzı sürekli tekrar edilmiş ve bu lafız Kur'an'ın diğer âyetlerinde de "baba" anlamında kullanılmıştır. Binaen aleyh söz konusu iddianın gerçeği yansıtmadığı ortadadır.⁴⁰ Herhangi bir peygamberin ataları arasında inkârcı karakterler bulunmasının onun masumiyetine hanel getirip getirmeyeceğini tartışmak anlamsızdır. Zira İslam'da sorumluluk bireysel olup her fert kendi yapıp ettiklerinden mesuldür.⁴¹ Bir inkârcı olan Âzer'in soyundan olması Hz. Peygamber'e bir eksiklik olarak izafe edilemez. Resûlü Ekrem'den sadır olan "Ben hep tertemiz sulplerden, tertemiz rahimlere intikal ettim" sözü "Benim soyumdan, zinadan doğan olmamıştır" şeklinde anlaşılmalıdır.⁴²

Hz. İbrahim'i şirke karşı giriştiği mücadeleden alıkoymaya çalışanlar arasında Âzer de vardır. O, bir müşrik olan Âzer'e hitap ederken gayet yumuşak bir dil kullanmıştır: "Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan şeylere niçin taparsın?..."⁴³

Hz. İbrahim sarf ettiği şefkat dolu bu cümleleri müteakip Âzer'den tehditkâr bir cevap almıştır: "Ey İbrahim! Sen benim ilahlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Buna son vermezsen seni taşlarım; uzun bir süre benden uzak ol."⁴⁴ O, aldığı bu hiddet dolu cevaba rağmen üslubundan ödün vermemiş, Âzer'e kendisi için dua edeceği yönünde vaatte bulunmuştur: "Selam sana. Senin için Rabbim'den mağfiret talep edeceğim, O, gerçekten bana karşı çok lütufkârdır."⁴⁵

Hz. İbrahim tüm bu sözleri peygamberliğin ve evlat olmanın gereğini yerine getirme gayretiyle söylemiştir. Onun, inkârda direnen Âzer'e ve kavmine hitaben sarf ettiği bir sonraki söz, aldığı olumsuz tepkiye rağmen onların tevhide yönelecekleri yönündeki beklentisinin devam ettiğini göstermektedir: "Sizi Allah'tan başka taptıklarınızla bırakıp çekilir, Rabbime yalvarırım. Rabbime duamda mahrum kalmayacağımı umarım"⁴⁶

³⁹ İbnü'l-Mülakın, Ebû Hafs Sirâcuddîn Ömer b. Alî b. Ahmed, *el-Bedrü'l-münîr fi tahrici ehadîsi's-Şerhi'l-kebir*, thk., Mustafa Ebû'l-Gayt, Abdullah b. Süleyman, Yasir b. Kemal, (Riyad: Daru'l-Hicre, 2004), 4/635.

⁴⁰ Günay Tümer, "Âzer" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/316.

⁴¹ en-Necm 53/38.

⁴² İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.), 3/54.

⁴³ Meryem 19/42-45.

⁴⁴ Meryem 19/46.

⁴⁵ Meryem 19/47.

⁴⁶ Meryem 19/48.

Hız. İbrahim'in, Âzer'i ve kavmini içerisinde buldukları sapkınlığın mantıksızlığı hususunda tefekküre yönlendirme gayesine yönelik bu son cümleleri aynı zamanda onların putlardan medet ummakla içine düştükleri bedbahtlığa yönelik bir tariz içermektedir.⁴⁷ Bir peygambere ve onun tebliğine iştirak edenlerin cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akrabaları da olsalar, putperestlerin bağışlanmasını dilemesi hükmü ilahiye aykırıdır.⁴⁸ Nitekim Kur'ân Hz. İbrahim ve ümmetine ait bazı davranışların müminlere güzel bir örnek teşkil ettiğini beyan ederken onun babasına söylediği "Senin için Rabbim'den mağfiret talep edeceğim" sözünü bu örneğin dışında tutmuştur: "İbrahim ve onunla beraber olanlarda, size, uyulacak güzel bir örnek vardır. Onlar milletlerine şöyle demişlerdi: "Biz sizden ve Allah'tan başka taptıklarımızdan uzağız; sizin dininizi inkâr ediyoruz; Siz bir tek Allah'a inanıncaya dek, sizin ve bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke baş göstermiştir." Yalnız, İbrahim'in, babasına: "And olsun ki, senin için mağfiret talep edeceğim. Ama Allah'tan sana gelecek herhangi bir şeyi önlemem mümkün değildir, demesi müstesna."⁴⁹ Hz. İbrahim'in, babası için mağfiret dilemesinin sebebi ona verdiği bir sözdür. O, Âzer'in bir Allah düşmanı olduğu kendisine açıkça belli olunca, ondan uzaklaşmış,⁵⁰ onun için dua etmeyi bırakmıştır.⁵¹ Hz. İbrahim'in, babasının Allah düşmanı olduğunu nasıl anladığı hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Bu meseleyi küfürde ısrar ve küfür üzere ölümle açıklayanlar olmuştur. Bu durumun ona vahiy ile bildirilmiş olmasının uzak bir ihtimal olmadığı da söylenmiştir.⁵²

Kur'ân Hz. İbrahim'in, kavmiyle giriştiği sözlü mücadeleler esnasında⁵³ Âzer'in de karşısında hazır bulunduğuna işaret etmektedir. Zira malum diyaloglar onun Âzer'e yaptığı hitaplarla başlamaktadır: "İbrahim, babası Âzer'e, "Putları tanrı mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni de milletini de besbelli bir sapıklıkta görüyorum" demişti."⁵⁴ "İbrahim, babasına ve milletine: "Bu tapmakta olduğunuz heykeller nedir?" demişti."⁵⁵

---

⁴⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 21/230.

⁴⁸ et-Tevbe 9/113.

⁴⁹ el-Mümtehine 60/4.

⁵⁰ et-Tevbe 9/114.

⁵¹ Taberî, *Câmiu'l-beyan*, 11/32.

⁵² Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 16/216.

⁵³ el-En'am 6/75-83; el-Enbiyâ 21/53-70.

⁵⁴ el-En'am 6/74.

⁵⁵ el-Enbiyâ 21/52.

3. Hz. Lût ve Eşi

Hz. Lût'un babası, Hz. İbrahim'in babası Âzer'in oğullarından Hârân'dır. Dolayısıyla o, Hz. İbrahim'in kardeşinin oğludur.⁵⁶ Hz. Lût Sodom şehrine Peygamber olarak gönderilmiş, orada yaşayanları erkeklere yaklaşma hayâsızlığından vazgeçirmeye çalışmıştır. Eş çinsellikte ısrar eden kavim⁵⁷ üzerlerine taşlar yağdırılmak suretiyle helak edilmiştir.⁵⁸ Sabahın erken saatlerinde gerçekleşen⁵⁹ helak hadisesinin yaşandığı bölgede sonraki insanlar için ibretlik bir kalıntı bırakılmıştır.⁶⁰ Malum kalıntının pis bir göl olduğu söylenmiştir.⁶¹

Kur'ân Lût kavmini helake götüren süreci ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Hz. Lût'un onlara yaptığı hitaplar ve onların bu hitaplara verdiği karşılıklar birçok sureye konu olmuştur.⁶² Toplu helak gerçekleşmeden önce suçlu milletin arasında bulunan müminler şehirden çıkarılmıştır. Kur'ân, helakten kurtarılan bu insanların bir ev halkından ibaret olup,⁶³ onların da Hz. Lût'un ehli olduğunu beyan etmiştir.⁶⁴ Ehlienden kastın onun iki oğlu olduğu söylenmiştir.⁶⁵ Ona ihanet eden⁶⁶ eşi de sapkın kavimle birlikte helak edilmiştir.⁶⁷ Kur'ân Vâlihe isimli bu müşrikin⁶⁸ akıbetinin Hz. Lût'a önceden bildirildiğini beyan etmiştir.⁶⁹ Kavmine eşine gelen misafirleri haber vererek yardım eden Vâlihe'nin bu fiili duman çıkararak gerçekleştirdiği söylenmiştir.⁷⁰ Vâlihe, bir peygamber eşi olmasına rağmen kocasına saygı duymayan, sorumluluğunun bilincinde olmayan bir kimse olarak karşımıza çıkmaktadır. Model ailenin inşa sürecinde o, olumsuz bir örnektir. Zira ideal bir ailede eşlerden en zor zamanlarda dahi birbirlerine destek olmaları ve birbirlerini dışarıdaki yıpratıcı unsurlara karşı müdafaa etmeleri beklenir. Eşlerden beklenen bir diğer şey de birbirlerini dışarıda güç durumda bırakacak hal ve hareketlerden şiddetle kaçınmaları, ailevî sırları dışarıya vermemeleridir. Haneye gelen misafirleri bir emanet olarak kabul etmek,

⁵⁶ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 1/408.

⁵⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyan*, 10/305-309.

⁵⁸ Hûd 11/82.

⁵⁹ el-Kamer 54/38.

⁶⁰ el-A'râf 7/84; el-Ankebût, 29/35; ez-Zâriyât, 51/37.

⁶¹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, 8/219.

⁶² el-A'râf 7/80-82; el-Ankebût 29/28-30.

⁶³ ez-Zâriyât 51/35, 36.

⁶⁴ el-A'râf 7/83.

⁶⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 14/178.

⁶⁶ et-Tahrîm, 66/10.

⁶⁷ el-A'râf 7/83.

⁶⁸ Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 21/103.

⁶⁹ el-Ankebût 29/33, 34.

⁷⁰ Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 21/103.

gözetip kollamamak, dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı korumaya çalışmak da eşlerin müşterek görevleri arasındadır.⁷¹ Vâlihe'nin helak edilmesinin hikmetini yalnızca müşrik olmasında değil, tüm bu konulardaki yanlış yönelişlerinde aramak icap etmektedir. Onun, sıradan bir insanın değil bir peygamberin eşi olması ise durumun vahametini artırmaktadır. Nitekim Kur'ân, Hz. Muhammed'in eşlerine, işleyecekleri olumsuz fiillerin cezasının iki kat olacağı uyarısında bulunmuştur.⁷² Bu iki kat cezadan biri günahın, diğeri de Peygambere ait olmanın, onun hanımı olmakla elde edilen niteliğe hürmetsizliğin cezasıdır. Diğer yönden, kabahatin çirkinliği onu işleyenin şeref ve itibarı nispetinde çoğalır. Örneğin hürlere verilen ceza kölelere verilenin iki katıdır. Peygamberin eşleri olmaları hasebiyle müminlerin anneleri olma şerefi elde etmiş olanların kabahatleri elbette sosyal konumları nispetinde büyük olur.⁷³

Lût kavminin helaki için gönderilen melekler önce Hz. İbrahim'e uğramışlardır. Son derece içli ve yumuşak huylu bir peygamber olan Hz. İbrahim, Lût kavmi hakkında tartışmaya girdiği bu meleklerce ikaz olunmuştur.⁷⁴

Lût kavmi, çirkin fiillerini meleklerle uygulamaya niyetlendiklerinde Hz. Lût onlara engel olmak istemiş ve kendilerine bir teklifte bulunmuştur: *"Ey kavmim! İşte kızlarım. Sizler için temiz olanlar onlardır"*⁷⁵ *"Almak istiyorsanız, işte benim kızlarım"*.⁷⁶

4. Hz. Muhammed ve Müşrik Yakınları

Hz. Muhammed,⁷⁷ Mekke'de doğmuştur. Hz. İsmail'e nispetle İsmailîler olarak anılan Adnânîler'e mensuptur.⁷⁸ Muasırı olan Mekke ahalisi ile Hz. İbrahim vesilesiyle akraba olduğuna Kur'ân şahitlik etmektedir.⁷⁹ Zira gerek o ve kabilesi gerekse o dönemde yaşayan diğer Araplar Hz. İbrahim'in soyundandırlar.⁸⁰ Nitekim o, kavmi içinden peygamber olarak

⁷¹ İskender Şahin, "Model Aile İnşasında Kur'ân'ın Tanıttığı Olumsuz Aile Bireyleri ve Karakter Analizleri", *Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu: Peygamberimiz ve Aile*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, (2021): 165, 166.

⁷² el-Ahzâb 33/30.

⁷³ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak dini Kur'ân dili* (İstanbul: Zehrâveyn Yayınevi, ts.), 6/309.

⁷⁴ Hûd 11/69-76.

⁷⁵ Hûd 11/78.

⁷⁶ el-Hicr 15/71.

⁷⁷ Hz. Muhammed nüzul devrinde yaşayan Mekke halkının çoğuyla çeşitli vesilelerle (Kureyş kabilesine mensup olması, evlilikleri) akrabadır. Onun uzak yakın tüm müşrik akrabalarıyla ilişkilerinin ele alınması müstakil bir çalışmayı gerektirmektedir. Bu sebeple bu başlık altında onun yalnızca kendi boyu olan Hâşimoğulları'na mensup müşrik akrabalarıyla ilişkilerini konu alan âyetlere odaklanılacaktır.

⁷⁸ Mustafa Fayda, "Muhammed (s.a.s.)" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/408.

⁷⁹ el-Hac, 22/78.

⁸⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 23/75.

vazifelendirilmiş olmasında ⁸¹ cedit İbrahim'in duasının ⁸² tesirini, kendisinin, atası İbrahim'in duası, İsa'nın müjdesi, annesinin rüyası olduğunu söyleyerek ifade buyurmuştur.⁸³

Hz. İbrahim hem kendi soyundan gelecek insanlara hem de Mekke şehriyle ilgili hayırlı temennilerde bulunmuştur. O, dualarında Allah'tan (c.c.), neslinin, namazlarını kılan,⁸⁴ şirkten uzak duran insanlar olmalarını, bu hasletleri taşıdıkları müddetçe rızık sıkıntısı çekmemelerini,⁸⁵ yaşayacakları belde olan Mekke'nin emin bir belde olmasını⁸⁶ talep etmiştir.

4.1. Hz. Muhammed'e En Yakın Hısımlarını Uyarmasının Emredilmesi

Kur'ân Hz. Muhammed'e, en yakın hısımlarını uyarmasını emretmiştir.⁸⁷ O, bu emri alır almaz Safa Tepesi'ne çıkıp oradan Kureyş boylarına çeşitli ikazlarda bulunmuştur.⁸⁸ Diğer bir rivayete göre o, bu emri müteakip akrabalarını iki defa yemeğe çağırmış, her iki davette de ondan sadır olan bazı mucizelere şahit olmalarına rağmen içlerinden Hz. Ali dışında hiçbiri ona biat etmemiştir.⁸⁹

4.2. Ebû Leheb ve Eşi Ümmü Cemil'in Tepkileri

Hz. Muhammed'i dinlemek üzere Safa Tepesi'ne şahsen gidemeyen bazı yakınları ne olduğunu öğrenmek için yerlerine başkalarını göndermişlerdir.⁹⁰ O gün onu bizzat dinleyenler arasında bulunan amcası Ebû Leheb yeğeninini söylediklerini işitince ona bazı nahoş sözler söylemiştir. Bu hadise üzerine nazil olan Tebbet Sûresi'nde⁹¹ Ebû Leheb'in ve Müslümanlara eziyet vermek için onların gelip geçtikleri yollara dikenler bırakmasıyla tanınan eşi Ümmü Cemil'in⁹² ahirette görecekleri muameleden bahsedilmektedir.⁹³

⁸¹ Âl-i İmrân 3/164; et-Tevbe, 9/128.

⁸² el-Bakara 2/129.

⁸³ Ebû Abdillâh Muhammed Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, thk. Mustafa Abülkâdir Atâ, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002), 2/656.

⁸⁴ İbrâhîm 14/40.

⁸⁵ el-Bakara 2/126.

⁸⁶ el-Bakara 2/126; İbrâhîm, 14/35.

⁸⁷ eş-Şuarâ 26/214.

⁸⁸ Hz. Muhammed'in o günkü uyarılarından bazıları şunlardır: "Ben, şiddetli bir azaptan önce sizi uyarıyorum" İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, 10/375. "Kendinizi kurtarın. Benim, Allah'a karşı size hiçbir faydam olmayacaktır. Taberî, *Câmiu'l-beyan*, 15/655.

⁸⁹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, 10/378, 379.

⁹⁰ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, 10/375.

⁹¹ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, 32/165.

⁹² Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 22/552.

⁹³ Leheb 111/1-5.

Ebû Leheb, Ebû Tâlib'in ölümünü müteakip Hâşimîler'in reisi olunca kabile içi dayanışmayı temin zaruretine binaen bir müddet Hz. Peygamber'e aleyhine yapılan faaliyetlere karşı çıkararak onu himaye etmiştir. Fakat bu hal uzun sürmemiş; Hz. Peygamber'in, gelmiş geçmiş bütün müşriklerin cehennemlik olduğunu söylemesine ve putlar aleyhindeki konuşmalarına kızıp onu korumaktan vazgeçmiştir.⁹⁴ Hz. Muhammed'in tebliğ için gittiği meclislerde onun ardından ifsat faaliyetlerinde bulunan Ebû Leheb⁹⁵ yakalandığı "adese" adlı hastalık sebebiyle öldüğünde çocukları onu günlerce bekletmiş, cesedinin kokmaya başlaması üzerine gömmüşlerdir.⁹⁶ Ümmü Cemil ise âdeti olduğu üzere Müslümanların geçiş güzergâhına dikenler bıraktığı bir esnada bitkin düşmüş, bir taşın üzerinde dinlenirken ölmüştür.⁹⁷

Ebû Leheb'in oğullarından biri olan Utbe de hakkında âyet nazil olan müşriklerdendir. Mekke'nin ileri gelenleri arasında yer alan babası, bi'setten önce onu ve kardeşi Uteybe'yi Hz. Peygamberin kızları Rukiye ve Ümmü Gülsüm ile evlendirmiştir. Tebbet Sûresi'nin nâzil olması üzerine her ikisi de babalarının emriyle Hz. Peygamber'in iki kızını boşamışlardır.⁹⁸ Kur'ân, önceleri mümin iken daha sonra "Necm Sûresi dışında Kur'ân'ın tümüne iman ettim" diyerek irtidat eden Utbe için⁹⁹ "*Kahrolası o insan*"¹⁰⁰ ifadesini kullanmıştır. Utbe, Hz. Muhammed'in de bedduasını almıştır. O, Şam tarafına ticaret maksadıyla yaptığı bir yolculuk esnasında Ğadıra mevkiine vardığında Rasulullah'ın kendisi hakkında söylediği "Allah'ım, sen ona Ğadıra aslanını musallat et" sözünü hatırlamış ve beraberindekilere, eğer canlı olarak sabaha ulaşırsa, kendilerine bin dinar vermeyi vaat etmiştir. Onların onu ortalarına almalarına ve eşyalarını etrafına dizmelerine rağmen Utbe, aslan tarafından parçalanarak öldürülmüştür.¹⁰¹

---

⁹⁴ Mehmet Ali Kapar, "Ebû Leheb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/178.

⁹⁵ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, 14/495, 496.

⁹⁶ Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 22/556.

⁹⁷ Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 22/552.

⁹⁸ Kapar, "Ebû Leheb", 10/178.

⁹⁹ Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 22/78.

¹⁰⁰ Abese 80/17.

¹⁰¹ Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 22/78.

4.3. Hz. Muhammed'in Müşriklerden Akrabalık Bağları Hatırına Kendisine Destek Olmalarını İstemesi

Kur'ân bazı peygamberlerin, kavimlerine, tebliğleri mukabilinde kendilerinden herhangi bir beklenti içerisinde olmadıklarını ilan ettiklerinden bahsetmektedir.¹⁰² Hz. Muhammed ise muhataplarına kendilerini davet ettiği şeye karşılık akrabalık sevgisinden başka bir beklentisi olmadığını ilan etmekle emir olunmuştur. İbni Abbas'a göre *"Bunun karşılığında sizden yakınlık sevgisi dışında bir ücret talep etmiyorum."*¹⁰³ kavli ilahisiyle *"Şayet peygamber olduğum için bana uymuyorsanız, hiç olmazsa akrabalığım dolayısıyla uyunuz."* manası kastedilmiştir.¹⁰⁴ Hz. Muhammed'e, tebliğde bulunduğu insanlara onlardan herhangi bir şey talep etmediğini ilan etmesinin emredildiği bazı âyetler de vardır.¹⁰⁵ Binaenaleyh yukarıda zikredilen beyanı ilâhideki akrabalık sevgisinin bir karşılık olmadığı, müminlerin en kıymetlisini sevmenin şart olduğu söylenmiştir.¹⁰⁶

"Bunun karşılığında sizden yakınlık sevgisi dışında bir ücret talep etmiyorum." ifadesini farklı şekilde yorumlayanlar da olmuştur. Örneğin Hasan-ı Basrî bu ifadeyi *"Ben sizden hiçbir şey talep etmiyorum, yeter ki sadece Allah'a yakın olun."* şeklinde anlamıştır.¹⁰⁷ Bu yorum *"De ki: Ben buna karşı sizden Rabbinize doğru bir yol tutmak isteyen kimseler olmanız hariç bir ücret talep etmiyorum."*¹⁰⁸ âyetinin ihtiva ettiği manaya da uygundur. Bu yoruma göre malum âyetteki *"kurbâ"* lafzıyla nesep yakınlığı değil, *"kurbet"*, yani Allah'a yakınlık kastedilmektedir.¹⁰⁹ Âyette müşriklere değil de müminlere hitap edildiğini düşünüp, cümleye *"Sizden sadece, yakınlarıma sevgi göstermenizi talep ediyorum"* manasını verenler de olmuştur.¹¹⁰ Onlardan biri de Said b. Cübeyr'dir. İbni Abbas, ona bu görüşünü isabetsiz bulduğunu bizzat ifade etmiştir.¹¹¹ Bahse konu olan âyetin Medine'de nazil olduğuna dair rivayet ise¹¹² güvenilir bulunmamıştır.¹¹³

Hz. Peygamber'in tebliğine karşılık olarak, muhataplarından Allah'a yakın olmalarını talep ettiğini düşünmek aklen herhangi bir problem teşkil etmediği gibi, yukarıda beyan

¹⁰² Hud 11/51; eş-Şuara 26/109.

¹⁰³ eş-Şûrâ 42/23.

¹⁰⁴ Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 18/465.

¹⁰⁵ Sebe' 34/47; Sad 38/86.

¹⁰⁶ Râzî *Mefâtihu'l-gayb*, 27/166.

¹⁰⁷ Ebû Mansûr Muhammed Matürîdî, *Te'vîlâtü ehli's-sünne*, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2004), 4/405.

¹⁰⁸ el-Furkân 25/57.

¹⁰⁹ Yazır, *Hak dini Kur'ân dili*, 7/25.

¹¹⁰ Hayreddin Karaman vd., *Kur'ân yolu* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 4/747.

¹¹¹ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, 20/495.

¹¹² Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 18/469.

¹¹³ Karaman vd., *Kur'ân yolu*, 4/748.

edildiği üzere, nakille de çelişmemektedir. Fakat onun en yakınlarını uyarmakla emir olunması ve insanların hidayetine vesile olabilmek için akrabalığı etkin bir şekilde kullanmış olması¹¹⁴ İbni Abbas tarafından yapılan yorumun daha isabetli olduğunu düşündürmektedir.

4.4. Ebû Tâlib'in Desteği

Hz. Muhammed'in hayatında bir diğer amcası Ebû Tâlib'in özel bir yeri vardır. O, babası Abdülmuttalib'in vasiyeti üzerine Hz. Muhammed'in bakımını ve himayesini üstlendiğinde Hz. Peygamber henüz sekiz yaşındaydı. Çok sevdiği ve uğurlu olduğuna inandığı yeğenin üzerine titreyen ve iyi yetişmesi için elinden geleni yapan Ebû Tâlib onu seyahatlerinde bile yanından ayırmamıştır. Hz. Peygamber on iki yaşında iken amcası ile birlikte ticaret amacıyla Suriye'ye bir yolculuk yapmıştır. Ticaret kervanı Suriye yakınlarındaki Busrâ'da konakladığında Bahîrâ adlı bir rahip Ebû Tâlib'e, yeğenin gönderileceği İncil'de vaat edilen peygamber olduğunu, onu iyi himaye etmesi gerektiğini söylemiş, bunun üzerine Ebû Tâlib Şam'a gitmeyip derhal Mekke'ye dönmüştür.¹¹⁵

Ebû Tâlib Hz. Muhammed'e evlenme sürecinde de destek olmuştur.¹¹⁶ Onun risaletle görevlendirildiğini öğrendiğinde ise onu ömrünün sonuna kadar savunup korumayı vaat etmiş¹¹⁷ ve bu vaadini yerine getirmiştir.¹¹⁸ Hz. Muhammed, Ebû Tâlib'in hidayete ermesi için özel bir gayret göstermiştir. Bu husustaki yoğun çabası sebebiyle o "*Sen, sevdiğini doğru yola erdiremezsin, fakat Allah, dilediğini doğru yola erdirir*"¹¹⁹ hitabına muhatap olmuştur.¹²⁰ "*Cehennemlik oldukları belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar, müşrikler için mağfiret talep etmek peygambere ve müminlere yaraşmaz.*"¹²¹ âyeti de Hz. Peygamber'in Ebû Tâlib'e Allah yasaklamadıkça onun için mağfiret dilemeye devam edeceğini taahhüt etmesi üzerine nazil olmuştur.¹²² Kendisinden hiç değilse son anlarında kelime-i şahadet getirerek şefaate nail olmasını rica eden yeğenine, müşriklerin, ölmekten korktuğu için Müslüman olduğunu iddia ederek kendisiyle alay edebileceklerini, onlara karşı küçük düşmek istemediğini söyleyerek karşılık veren Ebû Tâlib'in mümin olarak mı, müşrik olarak mı öldüğü hususu

---

¹¹⁴ Mustafa Âsım Köksal, *İslâm târihi* (İstanbul: Şâmil Yayınevi, 1981), 5/54, 55.

¹¹⁵ Ethem Ruhi Fığlalı, "Ebû Tâlib", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/237.

¹¹⁶ İbnü'l-Esîr Ziyâeddîn el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-târîh*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1987), 1/569.

¹¹⁷ Fığlalı, "Ebû Tâlib", 10/237.

¹¹⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/304.

¹¹⁹ el-Kasas 28/56.

¹²⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 25/3.

¹²¹ et-Tevbe 9/113.

¹²² Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 10/398.

tartışmalıdır.¹²³ Hz. Muhammed'in Ebû Tâlib'in hidayete ermesi için özel çaba sarf etmiş olmasını nepotizmle ilişkilendirmek yanlış bir tutumdur. Zira İslam, her türlü kayırmacılığın daima karşısında olmuştur. Hal böyle olunca akla "bu özel çabanın sebebi nedir?" şeklinde bir soru gelmektedir. Bu sebep Ebû Tâlib'in tebliğ sürecine müspet katkıları olsa gerektir. Hz. Peygamber tüm bu gayretleri İslam ve müntesipleri uğruna birçok meşakkati göğüsleyen bu müstesna insanın ebedi hüsrana duçar olmasına mani olabilmek için ortaya koymuştur.

Ebû Tâlip, İslâm'ın yayılmasını engellemek isteyen yakınlarının kışkırtmalarına rağmen¹²⁴ yeğenine daima arka çıkmıştır. Kureyş müşriklerinin Hz. Peygamber'e ve müminlere düşmanlıklarını arttırdıkları dönemde Hâşimoğullarından ve Muttalib oğullarından yardım istemiş, kardeşi Ebû Leheb dışındaki akrabaları, kendileri aleyhine girişilen boykota rağmen Ebû Tâlip mahallesinde onun yanında yer almışlar ve orada uzunca bir müddet sıkıntıya maruz kalmışlardır. O, bu dönemde Hz. Peygamber'i ve Müslümanları koruma hususunda oldukça cesur davranmıştır.¹²⁵

Kureyş kabilesinin uyguladığı boykot esnasında Hz. Peygamber'le arasındaki akrabalık bağı sebebiyle tavrını müminlerden yana koyan diğer bir şahsiyet ise Ebü'l-Bahterî'dir. Cahiliye döneminde Mekke'nin ileri gelenlerinden olan Ebü'l-Bahterî, Hz. Peygamber İslâm'ı açıkça tebliğe başladığında onu engellemesi için amcası Ebû Tâlib'e başvurarlardan da biridir. O ve bazı Kureyşliler, boykot sebebiyle kendilerine yiyecek hiçbir şey verilmeyen müminlere önce yiyecek götürmüşler; sonra da müminlerle görüşmeyi ve onlara yardımı yasaklayan boykot metnini Kâbe duvarından indirerek Kureyş'in baskısını kırmışlardır. Hz. Peygamber'in hicretine mâni olmak amacıyla önlemler almak üzere Kureyşliler'in Dârünnedve'de icra ettiği toplantıya da iştirak eden Ebü'l-Bahterî Bedir Savaşı'nda da müşrik ordusunun erzakını temin etmiştir. Hz. Peygamber, onun İslâmiyet aleyhindeki çalışmalarına rağmen boykot esnasındaki iyiliğini dikkate alarak katledilmemesini emretmiştir. Savaş sırasında Ebü'l-Bahterî ile karşılaşan Mücezzer b. Ziyâd el-Belevî adlı sahâbî, Hz. Peygamber'in malum emrini ona hatırlatarak teslim olmasını istemiş, Ebü'l-Bahterî, arkadaşı Cünâde b. Müleyha'ya da eman verilirse teslim olacağını söyleyince Mücezzer onun bu talebini kabul etmemiştir. Bunun üzerine Ebü'l-Bahterî,

¹²³ Fığlalı, "Ebû Tâlib", 10/237.

¹²⁴ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, 10/380.

¹²⁵ Fığlalı, "Ebû Tâlib", 10/237.

yaşama hürsından dolayı arkadaşını ölüme terk ettiği için Kureyşli kadınların kendisini ayıplayacaklarından endişe ederek savaşmayı sürdürmüş ve katledilmiştir.¹²⁶

Mekkeli müşrikler zaman zaman Ebû Tâlib aracılığıyla Hz. Muhammed'den çeşitli isteklerde bulunmuşlardır. Onlardan bir grup bir gün Ebû Tâlib'e gelerek ona "Kardeşinin oğlu Muhammed (s.a.s.) köleleri ve bize karşı anlaşmış kimseleri yanından kovsun. Onlar, bizim kölelerimiz ve işçilerimiz. Böyle yaparsa gönüllerimizde daha büyük, bizim katımızda sözü dinlenmeye daha lâyük, kendisine tabi olmamız ve onu tasdik etmemize daha yakın olur." demişler, o da Hz. Peygamber'e gelerek onların sözlerini nakletmiştir. Müşriklerin bu talebini duyan Hz. Ömer, Hz. Peygamber'e onların ne istediklerini ve bu sözleri ile nereye varacaklarını görmesi için taleplerini yerine getirmesini önermiştir. Bu öneriyi müteakip Hz. Peygamber, "Sabah akşam rablerinin rızasını talep ederek Ona yalvaranları yanından kovma"¹²⁷ ilahi ikazına muhatap olmuş, bu âyeti işitince kendisinden özür dileyen Hz. Ömer hakkında ise "Âyetlerimize iman edenler sana geldiklerinde "Selam size" de. Rabbiniz, içinizden kim bilmeden kötülük işler ve ardından tövbe edip, kendisini düzeltirse, ona merhamet etmeyi üzerine almıştır. O, bağışlayan ve merhamet edendir."¹²⁸ âyeti nazil olmuştur.¹²⁹

Ebû Tâlib'e başvuran Kureyş heyetlerinde hazır bulunan müşrikler arasında Velîd bin Muğîre de vardır. O, bir defasında yanına genç ve yakışıklı oğlu Umâre'yi de almış ve heyette bulunanlarla birlik olup Ebû Tâlib'den Hz. Muhammed'in yerine bu genci almasını, öldürülmek üzere yeğenini kendilerine vermesini istemiştir. Ebû Tâlib bu talebi şiddetle reddetmiştir.¹³⁰ Ebû Tâlib, kendisini ikna için gelen bir heyetin "Muhammed'i bize teslim et! Onu öldürelim! İçimizden herhangi birinin en yakışıklı, en akıllı oğlunu kendine evlat edinmek için seç al!" şeklindeki teklifini ise onlara, "Sizin benim oğlumu öldürmeniz, benim ise sizin oğlunuzu yedirip içirmem âdil midir?" demek suretiyle reddetmiştir.¹³¹

Ebû Talip, Hz. Peygamber herhangi bir yere gideceği zaman, onunla beraber kendisini koruyan kimseler göndermeye özen göstermiştir. Allah Teâlâ risâletin başlangıcında, kavminin reîsi olarak Kureyşliler tarafından sözü dinlenen, yüksek mevki sahibi bir kişi olan amcası Ebû Talip vasıtasıyla rasulünü muhafaza etmiştir. Ebû Talib'in

¹²⁶ İrfan Aycan, "Ebû'l-Bahterî, Âs b. Hişâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/296.

¹²⁷ el-En'âm 6/52.

¹²⁸ el- En'âm 6/54.

¹²⁹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, 6/47.

¹³⁰ Mustafa Fayda "Velîd b. Muğîre", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/33.

¹³¹ Muhammed Hamidullah, *İslam peygamberi*, Çev. Salih Tuğ, (Ankara: Yeni Şafak Gazetesi, 2003), 1/100.

gönlüne, tabîi olarak Hz. Muhammed'in sevgisini yerleştirmiştir. Ebû Talib şer'î olarak değil, tabîi olarak onu sevmiştir. Ebû Talib ile Kureyş müşrikleri arasında bir küfür iştiraki bulunduğu için, müşrikler ona karşı gelme cesaretini gösterememişler, kendisine saygı duymuşlardır. Nitekim onun vefatı üzerine, müşrikler Hz. Peygambere çok eziyet etmişlerdir.¹³²

Ebû Talib'in vefatına yakın, Kureyş'ten bir topluluk birbirlerine, "Ebû Talib'e gidip, ondan yeğenini bizimle uğraşmaktan vazgeçirmesini talep edelim. Zira o öldükten sonra, Muhammed'i öldürmekten utanırız." diyerek ona gitmişler ve "Sen bizim büyüğümüzsün" diye söze başlayıp ondan bazı taleplerde bulunmuşlardır. Ebû Talib onları dinledikten sonra Hz. Muhammed'i çağırmış ve ona, "Kavmin ve amcaoğulların sana, şayet sen onların dinlerine karışmazsan, onlar da senin dinine karışmayacaklarını vaat ediyorlar" demiştir. Müşriklerin bu teklifine onlara "Allah'tan başka ilah yoktur" demelerini telkin ederek karşılık veren Hz. Muhammed, Ebû Talib'in "Bu kelimedenden başka bir şey söyle; zira kavmin bundan hoşlanmıyor." sözüne de "Ben, onlar güneşi getirip elimin içine koysalar dahi, bundan gayrı bir şey söyleyecek değilim" cevabını vermiştir.¹³³

Sahabe büyüklerinden biri olan Osman b. Maz'ûn'un (r.a.) anlattığı şu hadise Ebû Talib'in İslam'a yaptığı hizmetin Hz. Peygamber'i himaye etmekten ibaret olmadığını göstermektedir:

"Ben başlangıçta sırf Muhammed'den utandığımdan Müslüman olmuştum. İslâm henüz kalbimde karar kılmamıştı. Bir gün onun huzuruna vardığımda benimle konuşurken gözünü göğe dikti, ardından sağından aşağı indirdi. Sonra bunu tekrar yaptı. Sebebini sorduğumda şöyle buyurdu: "Seninle konuştuğum esnada Cebrail sağımdan inip, "Ey Muhammed! Allah, adaleti ve ihsanı emrediyor. Adalet, Allah'tan gayrı ilâh olmadığına şahadet etmek, ihsan, farzları ifa etmek yani akrabalığı olana iyilikte bulunmak, zina, ne şeriatta, ne sünnette tanınmayan başkasının hakkına tecavüz etmektir" dedi." Ben bu sözleri işitince Kalbimde iman kararlaşdı. Gidip Ebû Talib'e haber verdim. O da dedi ki: "Ey Kureyş topluluğu! Yeğenime tabi olun ki, doğru yolu bulun. O, size güzel ahlâktan gayrı bir şey emretmiyor.""¹³⁴ Ebû Talib'e isnat edilen bu sözler onun İslâm'ın insanlığı doğru yola ulaştırarak hak nizam olduğu gerçeğini zihnen kabullendiğini göstermektedir. Onun buna

¹³² İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, 5/290, 291.

¹³³ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 13/147.

¹³⁴ Yazır, *Hak dini Kur'ân dili*, 5/254, 255.

benzer başka ifadeleri de olduğu bilinmektedir. Nitekim kendisi hakkında nazil olduğu rivayet edilen bir âyetin¹³⁵ tefsirinde onun inşât ettiği şu mısralara yer verilmiştir:

“Allah’a andolsun ki, birlik de olsalar sana asla ulaşamazlar.

Ben toprağa yatırılıp gömülmedikçe.

Sen tebliğini açıkça yap. Bundan dolayı hiçbir şekilde zelil olmayacaksın.

Müjde olsun bu sana ve gözün aydın olsun.

Bana da tebliğde bulundun.

Bana nasihat ettiğin kanaatiyle.

And olsun ki, söylediklerin doğru, daha önce de emin idin sen.

Öyle bir din tebliğ ettin ki, ben de biliyorum ki o,

İnsanların kabul ettikleri en hayırlı dindir.

Eğer kınanmaktan veya şahsıma kem söz söylenmesinden çekinmeyeydim.

Bu işe gönül rızasıyla ve sağlam bir kanaat ile bağlandığımı görecektin.”¹³⁶

Târik Sûresi Hz. Muhammed ve Ebû Talip arasında geçen bir diyalog üzerine nazil olmuştur. Rivayete göre Hz. Peygamber yanına gelen Ebû Talib’e ekmele süt ikram etmiş, o bunları yerken, gökten bir yıldız kaymıştır. Ebû Tâlip korkmuş ve hadisenin mahiyetini sormuş, Hz. Peygamber, “Bu kendisiyle şeytanların taşlandığı bir yıldızdır. Allah’ın ayetlerinden biridir.” buyurunca o şaşmış, akabinde malum sure inmiştir.¹³⁷ Göğe ve Târik isimli yıldızla yemin edilerek başlanan surede¹³⁸ insanın yaratılışı, öldükten sonra dirilme gibi hususlara vurgu yapılmış,¹³⁹ Hz. Peygamber’e inkârcılara mühlet vermesi emredilmiştir.¹⁴⁰

Rivayete göre Ebû Talip bir gün Hz. Muhammed’e kavminin ona karşı ne gibi tuzaklar kurduklarını sual etmiş, ondan, “Beni büyülemeyi, öldürmeyi ve yurdumdan çıkarılmayı istiyorlar” cevabını almıştır. Hz. Muhammed amcasının, bu bilgiye nasıl ulaştığı hususundaki merakını ise “Bunu bana rabbim bildirdi” diyerek gidermiştir. Bu sözü işiten Ebû Talip ona, “Rabbin ne güzel bir rab. Ona iyi davran.” demekten kendini alamamıştır. Hz. Peygamber’in ona “Ben mi ona iyi davranacağım? O bana iyi davranır.” demesi üzerine Enfâl Sûresi’nin otuzuncu âyeti nâzil olmuştur.¹⁴¹ Söz konusu âyette inkârcıların Hz.

¹³⁵ el-En’âm 6/26.

¹³⁶ Kurtubî, *el-Câmi’ li ahkâmi’l-Kur’ân*, 8/348.

¹³⁷ Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, 31/128.

¹³⁸ et-Târik 86/1.

¹³⁹ et-Târik 86/5-10.

¹⁴⁰ et-Târik 86/17.

¹⁴¹ Taberî, *Câmiu’l-beyan*, 11/133.

Muhammed'i bağlayıp bir yere kapamak veya öldürmek yahut sürüp çıkarmak için tuzaklar kurdukları fakat Allah'ın onların tuzaklarını boşa çıkardığı ifade buyrulmuştur.¹⁴²

Siyer bilginlerinin rivayet ettiklerine göre Hz. Muhammed bir gün Kabe'de namaz kılarken Ebû Cehil "Kim kalkar da onun namazını ifsat eder." demiş, bunun üzerine İbni Zibârî adlı kişi kalkıp pislik ve kan alarak onlarla Hz. Peygamber'in yüzünü kirletmiştir. Ebû Talip yeğenini gördüğünde ona bunu kimin yaptığını sormuş, İbni Zibârî'nin yaptığını öğrenince kılıcını omzuna alarak onunla (s.a.s.) birlikte yola koyulmuştur. Kendisini görüp de kaçmaya yeltenenleri kılıcıyla tehdit etmiş, eline aldığı bir pislik ve kan ile hepsinin yüzlerini, sakallarını ve elbiselerini kirleterek onlara ağır sözler söylemiştir. En'âm Sûresi'nin yirmi altıncı âyeti bu hadise üzerine nazil olmuştur. Âyetin tefsirinde Hz. Peygamber'e Ebû Talib'in bu desteğinin kendisine bir faydası olup olmayacağını sorulduğu, onun (s.a.s.) bu soruya "O, bu desteği sayesinde bukağılara vurulmaktan, şeytanlarla beraber zincirlenmekten kurtuldu. İçerisinde yılan ve akreplerin olduğu kuyuya atılmayacak. Onun azabı ayaklarına giyeceği ateşten ayakkabılarla olacaktır. O ayakkabılar sebebiyle beyni kaynayacaktır. Böylesi ise cehennem ashâbı içerisinde azabı en hafif olanıdır." cevabını verdiği ifade edilmiştir.¹⁴³

Sonuç

Araştırma neticesinde, Kur'ân'da, bu konu kapsamında kendilerinden ve bazı yakınlarından bahsedilmesi icap eden dört peygamber mevcut olduğu tespit edilmiştir. Onlardan ilki, insanlığın ikinci atası olarak kabul edilen Hz. Nûh'tur. Kavmini gece gündüz uyarmasına rağmen kendisine pek az kişinin tabi olduğu Hz. Nûh'a inanmayanlar arasında eşi ve oğlu da bulunmaktadır. Diğer peygamberlerden ikisi aynı dönemde yaşamış olan, Hz. İbrahim ve Hz. Lût'tur. Hz. İbrahim'in babası, Hz. Lût'un ise eşi iman etmeden ölmüştür. Son peygamber Hz. Muhammed'in davetine icabet etmeyenler arasında ise iki amcası ve diğer bazı yakınları bulunmaktadır. Şirkle mücadele etmiş bu peygamberlerden Hz. Lût hariç diğerleri "ülû'l-azm" vasfına sahiptir.

Kur'ân'ın, muhataplarına geçmişte yaşanmış bazı hadiselerle ilgili bilgiler sunmuş olmasında çeşitli hikmetler vardır. Örneğin, konumuz özelinde düşünüldüğünde, Kur'ân'ın verdiği somut örnekler, insanlardan bazılarının zihinlerinde, "Acaba filan zatla olan nesebi veya sıhrî yakınlığım Allah katında bana ayrıcalık sağlar mı?" tarzında bir soru hâsıl

¹⁴² el-Enfâl 8/30.

¹⁴³ Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 8/347, 348.

olmasının önüne set çekmektedir. Zira malum örneklerde kendilerinden bahsedilen inkârcı karakterler, insanların Allah katında en üstünleri olan peygamberlerin en yakınları olmalarına rağmen kötü akıbetten kurtulamamışlardır. Firavun gibi bir Allah düşmanının nikâhı altında olduğu halde imanla şereflenen Âsiye binti Muzâhim ise tersine bir örnek olarak karşımızda durmaktadır.

Kur'ân'da Hz. Nûh'un oğluna, Hz. İbrahim'in babasına hitaplarından müminlerin farklı inançlara sahip olan yakınlarıyla münasebetlerinde gayet yumuşak bir üslup kullanması gerektiğini öğrenmekteyiz. Konu ekseninde ele alınan bir kısım âyette ise inkârcı olarak ölen yakınlar için mağfiret talebinde bulunmanın İslâm'a aykırı bir davranış olduğuna dikkat çekildiği görülmektedir.

Rivayetlere göre Hz. Muhammed'in amcası Ebû Tâlib, peygamberlerin iman etmeden ölen yakınları içerisinde özel bir konuma sahiptir. Zira o, yeğeni Hz. Muhammed'e daima destek olmuştur. Her ne kadar inanç temelli olmasa da, onun İslâm'a desteğinin, birçok sahabenin desteğinden fazla olduğu aşikârdır. Onun, Hz. Peygamber'in ifadesiyle, cehennem halkı arasında azabı en hafif olanlardan olmasının hikmetini bu desteğinde aramak icap etmektedir. Kaynaklarda diğer peygamberlerin bu durumdaki yakınları hakkında böylesi bir ifadeye rastlanmamıştır. Hz. Peygamber'in, onun hidayete ermesi için bu denli çaba sarf etmesinin sebebi de aralarındaki akrabalık değil Ebû Tâlib'in İslâm'a büyük hizmetlerde bulunmuş olmasıdır. Ebû Tâlib'in çalışmada yer verilen şiirinde kullandığı bazı ifadeler, onun İslâm'ın hak din olduğunu bildiğini göstermektedir. Onun durumu, tasdik olmaksızın, salt bilgiyle imanın gerçekleşmeyeceğinin de delilidir. Kaynaklar Mekkeli müşrikler arasında Hz. Muhammed'in hak peygamber olduğunun farkına vardığı halde kendisine İslâm'la şereflenmek nasip olmayan başka isimlerden de bahsetmektedir. Bu durumdaki kişileri Hz. Peygamber'i tasdik etmekten alıkoyan sebepler müstakil bir araştırma konusu olmaya elverişlidir.

Kaynakça

- Âlûsî, Şihâbüddîn Mahmûd. *Rûhu'l-meânî*. 30 Cilt. Beyrut: Dâr-u İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts. Aycan, İrfan. "Ebü'l-Bahterî, Âs b. Hişâm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10/296. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Bursevî, İsmail Hakkı. *Rûhu'l-Beyân*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts. Fayda, Mustafa. "Muhammed (s.a.s)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 30/408. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Fayda, Mustafa. "Velîd b. Muğîre". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 43/33. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. "Ebû Tâlib". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10/237. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Hâkim en-Nisâbü'rî, Ebû Abdillâh Muhammed. *el-Müstedrek*, 5 Cilt. thk. Mustafa Abülkâdir Atâ. 2. Basım. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2002.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam peygamberi*. 2 Cilt. çev. Salih Tuğ. Ankara: Yeni Şafak Gazetesi, 2003.
- Hazari, Şeyh Ahmet Kamil. "Hz. Nuh'un (a.s.) Oğlu". çev. Mehmet Çiftçi, *Diyanet İlmi Dergi*. 16/3 (1977): 188-192.
- İbn Âşûr, Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru't-Tunûsiyye, 1984.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmail. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. 21 Cilt. 1. Basım. yy.: Dâr'u Hicr, 1997.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmail. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*. 15 Cilt. 1. Basım. Kâhire: Müessesetü Kurtuba, 2000.
- İbnü'l-Esîr Ziyâeddîn el-Cezerî. *el-Kâmil fi't-târîh*. 11 Cilt. 1. Basım. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1987.
- İbnü'l-Mülâkkın, Ebû Hafs Sirâcuddîn Ömer b. Alî b. Ahmed. *el-Bedrü'l-münîr fi tahrîci ehâdîsi's-Şerhi'l-kebîr*. 10 Cilt. thk. Mustafa Ebü'l-Gayt, Abdullah b. Süleyman, Yasir b. Kemal. Riyad: Daru'l-Hicre, 2004.
- Kapar, Mehmet Ali. "Ebû Leheb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10/178. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Karaman, Hayreddin vd. *Kur'ân yolu*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Köksal, Mustafa Âsım. *İslâm târihi*. 11 Cilt. İstanbul: Şâmil Yayınevi, 1981.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*. 24 Cilt.1. Basım. thk. Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Türkî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2006.
- Martı, Huriye-Han, Abdurrahman. "Hz. Nuh'un Hayatı Ekseninde "Aile Olmak" Üzerine Yeniden Düşünmek". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 5/9 (2016): 97-105.
- Matürîdî, Ebû Mansûr Muhammed. *Te'vîlâtü ehli's-sünne*. 5 Cilt. 1. Basım. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2004.
- Râzî, Fahreddîn. *Mefâtîhu'l-gayb*. 32 Cilt. 1. Basım. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981.
- Şahan, Ramazan. "Hz. Nûh Kısası Bağlamında Ailevi İlişkiler". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2/33 (2014): 215-248.
- Şahin, İskender. "Model Aile İnşasında Kur'ân'ın Tanıttığı Olumsuz Aile Bireyleri ve Karakter Analizleri". *Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu: Peygamberimiz ve Aile*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. (2021): 157-174.
- Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir. *Câmiu'l-beyan an te'vil-i âyi'l-Kur'ân*. 26 Cilt. thk. Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Türkî. Kâhire: Dâru'l-Hicr, 2001.

Tümer, Günay. "Âzer". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4/316. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak dini Kur'ân dili*. 10 Cilt. İstanbul: Zehrâveyn Yayınevi, ts.